

УДК 37.014; 340.11 (066)
DOI: 10.24144/2524-0609.2026.58.56-60

Гавринець Арсен Миколайович

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
кафедра педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет, м.Мукачево, Україна
apusokolov@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-3529-8018>

ЗМІСТОВІ АСПЕКТИ ПРАВОВОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ В ШКІЛЬНІЙ СИСТЕМІ ЧЕХІЇ

Анотація. Актуальність дослідження визначається тим, що сучасне суспільство все більше усвідомлює свою залежність від якості правової освіти, оскільки рівень та система правових знань істотно впливають на ефективність діяльності людини в соціумі. Мета статті: обґрунтувати змістові аспекти забезпечення правової грамотності та їх роль у розвитку правосвідомості учнів у чеській шкільній системі. Для з'ясування поставленої мети використано методи наукового пошуку: вивчення наукових досліджень – для з'ясування теоретичних відомостей щодо розвитку правової грамотності учнів в умовах закладу освіти в українському та чеському освітньому просторі; систематизація – для виявлення особливостей розвитку правової грамотності; прогностичний – для визначення перспектив розвитку правової грамотності та правової компетентності; узагальнення – для формулювання висновків. Компонентами змісту правової грамотності є знання, навички і ставлення та цінності, тобто розуміння рівня відповідності між законом та уявленнями людей про правильну в правовому сенсі поведінку, ступінь фактичної участі людей у ситуаціях, що регулюються законодавством, а також уявлення про допустимість виходу за межі правового поля, особисту відповідальність за дотримання прав, необхідність захисту прав, можливості порушення закону тощо.

Ключові слова: правова грамотність, Чехія, правосвідомість, правова культура, освітній процес.

Вступ. У сучасних швидкозмінних соціально-економічних умовах формування конкурентоспроможної особистості, яка адекватно орієнтується у соціумі, неможливе без освоєння нею комплексу правових знань. Сучасне суспільство все більше усвідомлює свою залежність від якості правової освіти, оскільки рівень та система правових знань істотно впливають на ефективність діяльності людини в соціальному середовищі. У науковій літературі домінує підхід до права як найважливішого соціального феномена [2].

Компетентна парадигма освіти сьогодні орієнтована на формування потреб у постійному поповненні та оновленні знань, удосконаленні умінь та навичок, їх закріпленні та перетворенні на компетенцію. Ці показники відображають зміст формування правової грамотності та правової свідомості особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, невіришеної раніше частини загальної проблеми. Проблема формування правової грамотності школярів давно привертає до себе увагу вітчизняних та зарубіжних педагогів, психологів, соціологів.

Окремі питання правової підготовки та розвитку правової грамотності були предметом дослідження українських (В.Загрева [2], М.Кашук [3], А.Гетьман, О.Данильян та О.Дзьобань [5] та інші) і зарубіжних (чеські науковці Г.Белз (H.Belz) та М.Сіґріст (M.Siegrist) [7], Р.Чапек (R.Čapek) [8], Я.Зламал, (J.Zlámal), Я.Белова (J.Bellová), Я.Галуза (J.Haluza), С.Рубаш (S.Rubáš) [12], та інших вчених.

Зокрема, увага дослідників зосереджена на теоретичних і методологічних засадах правової грамотності, розвитку правової свідомості та правової культури. Так, В.Загрева розглядаючи правову культуру старшокласників, наголошує на тому, що у процесі правового виховання постійно потрібно враховувати інтелектуальний розвиток особистості, суцього полягає в оволодінні вихованцем певною сукупністю знань про суспільство, природу, навколишнє середовище [2].

М.Кашук обґрунтовує правове виховання як складову педагогічного процесу, реалізація якого повинна забезпечуватися чітким плануванням правових робіт у закладах освіти та дотриман-

ням певних організаційно-педагогічних принципів. Дослідник також наголошує, що правове виховання учнів у школі – процес, спрямований на формування активної громадянської позиції, моральної самооцінки та правової грамотності [3].

Як підкреслює М.Урбан, саме в школі здійснюється цілеспрямований вплив на формування правосвідомості у школярів, їх ідеалів, суджень і переконань. Мета ж правового виховання школярів за умов школи – це передача необхідного правового досвіду та необхідних правових знань, а також позитивного відношення до держави та права [11], що в останній час демонструє чеська шкільна освіта [10].

Д.Бойко, розглядаючи психологічні умови формування правової культури учнів, наголошує на розвитку правосвідомості, формуванні морально-правових цінностей, створенні ситуації самостійного вибору правомірної поведінки, емоційному прийнятті правових норм і розвиток рефлексії, заснованих на інтеграції знань і досвіду через різні форми виховання (родина, школа, ЗМІ), що дозволяє підліткам осмислити громадянську позицію [1]. Питанням виокремлення структурних компонентів правової компетентності присвячені праці З.Белецького (Z.Bělecký) [6], Г.Белза (G.Belz) та М.Сіґріст (M.Siegrist) [7]. Дидактичні засади розвитку правової грамотності були об'єктом дослідження вчених М.Кашук [3], Р.Чапек (R.Čapek) [8], М.Урбана (M.Urban) [11] та інших.

Водночас актуальними залишаються питання змістового компоненту розвитку правової грамотності учнів. Нами акцентовано увагу, що позитивний досвід розвитку шкільної освіти та змістового її наповнення в Чехії [10, с.102-108] сприяє формуванню високого рівня правосвідомості учнів.

Мета статті: обґрунтувати змістові аспекти забезпечення правової грамотності та виявити їх роль у розвитку правосвідомості учнів у чеській шкільній системі.

Методи наукового пошуку: вивчення наукових досліджень – для з'ясування теоретичних відомостей щодо розвитку правової грамотності учнів в умовах закладу освіти в українському та чеському освітньому просторі; систематизація – для виявлення особли-

востей розвитку правової грамотності; прогностичний – для визначення перспектив розвитку правової грамотності та правової компетентності; узагальнення – для формулювання висновків.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що феномен «грамотність» є важливим показником рівня суспільства і, у формі права на освіту, закріплений у багатьох правових документах. Грамотність означає не тільки знання окремих виразів у певній галузі, а перш за все розуміння їхнього змісту, розуміння їх у контексті соціальних відносин та розвитку здатності особистості використовувати їх у практичній діяльності.

В чеському освітньому середовищі правову грамотність розглядають не лише як вміння читати та писати тексти нормативно-правового змісту, а і розуміння динамічної та цілеспрямованої системи соціальних наказів, заборон та дозволів, які є обов'язковими та підлягають виконанню людиною [9].

Як засвідчує чеський дослідник М.Урбан, правова грамотність була визначена Канадською асоціацією адвокатів як здатність розуміти слова і тексти, які використовуються в юридичному контексті, здатність робити висновки, а потім діяти на основі прийнятих рішень. Американська асоціація адвокатів розглядає правову грамотність як «здатність критично оцінювати суть закону, юридичний процес та юридичну інформацію (джерела), а також ефективно використовувати правову систему та здатність формулювати стратегії для її вдосконалення» [11].

Виокремлюють [3; 7] такі змістові компоненти правової грамотності: знання, навички і ставлення та цінності. *Знання* – це сукупність фактів і концепцій, теорій та когнітивних структур, які людина повинна засвоїти в процесі навчання. *Навички* стосуються здатності людини виконувати певну діяльність, що проявляється у практичній сфері. Навички відрізняються від здібностей, які виражають потенціал людини виконувати певну діяльність у майбутньому, яка може бути реалізована або не бути. *Ставлення та цінності* визначають відношення до предмета, явища чи діяльності, де ставлення є оцінною категорією, що виражається у стосунках з навколишнім світом, іншими людьми або з самим собою, тоді як цінності виражають ступінь важливості, яку людина надає речам, явищам, символам та іншим людям, причому деякі цінності поділяються цілими групами або навіть усім суспільством.

Отже, поняття правової грамотності передбачає здатність розуміти, застосовувати та ефективно використовувати правові поняття, принципи та норми в різних ситуаціях та середовищах. Воно включає знання конкретних законів та нормативних актів, здатність критично мислити, аналізувати та інтерпретувати правову інформацію чи документи.

На основі аналізу результатів наукових досліджень [3; 4; 5; 11] нами виокремлено ознаки правової грамотності людини:

- розуміння правових понять, яке включає як знання основних правових принципів, так і юридичних термінів;
- здатність читати, розуміти та інтерпретувати правові документи (закони, положення, інструкції чи рішення правового змісту);
- здатність до критичного мислення щодо діяльності правового контексту (людина повинна бути здатною аналізувати та оцінювати різні юридичні дії та прогнозувати їхні наслідки і вплив).

Отже, правова грамотність – це знання своїх прав, обов'язків та способів їх захисту, а також знання

основних нормативно-правових актів, що регулюють відносини між людьми. Крім теоретичного оволодіння змісту, правова грамотність також передбачає вміння застосування знань на практиці та вираження особистісного відношення до правової діяльності у такому розмежуванні:

- правові знання – розуміння рівня відповідності між законом та уявленнями людей про правильну в правовому сенсі поведінку;
- правові навички – ступінь фактичної участі людей у ситуаціях, що регулюються законодавством;
- правові ставлення та цінності – уявлення про допустимість виходу за межі правового поля, особисту відповідальність за дотримання прав, необхідність захисту прав, можливості порушення закону, довіру до юристів тощо.

Важливим аспектом формування правової грамотності є наполегливість, яка видається цінною в моменти вирішення проблем, що охоплюють відносно тривалий період часу. Звичайно, підхід до окремих осіб, з якими людина має справу у правових відносинах, та підхід до проблеми також відіграють певну роль, що впливає на тип вирішення такої проблеми. Ці ставлення залежать від знань та навичок особистості [11]. Ставлення до права може бути пов'язане з мотивацією суб'єкта до дії, а також пов'язане з потребами та інтересами. Воно є результатом психологічної організації попереднього досвіду, з яким людина підходить до кожної наступної подібної ситуації, де цінність – це те, що здатне стати змістом ставлення та виражається у ставленні.

Зміст поняття «правова грамотність» тісно пов'язане з поняттям «правова культура» як усвідомленого виконання розпорядження права. Правова культура функціонує у взаємодії з іншими галузями чи сферами культури: політичною, моральною, релігійною тощо. У зв'язку з тим, що правовою культурою також вважається сукупність норм, цінностей і форм, вона може охоплювати всі сторони правового життя, зокрема і негативні. Тобто кожному з нас властива правова культура, але вона може бути як високою, так і низькою. Відповідно, від цього залежить і правова культура суспільства – загальний рівень знань та ставлення суспільства до права [5].

Всі ці поняття можна поєднати в одному – у понятті «правосвідомість», тобто формі суспільної та індивідуальної свідомості, що виражає уявлення та почуття людей про право і регульовану ним поведінку [4, с.209].

Правосвідомості притаманні такі риси: це є однією з форм суспільної свідомості; складається з ідей, теорій, почуттів, емоцій, настроїв та інших компонентів; носіями компонентів правосвідомості є різні суб'єкти права; правосвідомість орієнтує суб'єкти права у соціально-правових ситуаціях, забезпечує базову основу для відповідного (не завжди правомірного) вибору та прийняття юридично значущих рішень.

Відповідно ми можемо зробити висновок, що правосвідомість виступає деяким внутрішнім регулятором діяльності людей.

Зміст правової грамотності, що пояснюється через поняття правосвідомості, також можна розділити на три частини, а саме: правові знання – усвідомлення того, що є законом і що має бути законом, тобто суб'єктивна думка про закон, етос права – загальне усвідомлення того, що може застосовуватися у суспільстві та правова практика – що застосовується [12].

Формування правової грамотності школярів безпосередньо пов'язано з виховним процесом у шкільництві. Право, як вид соціального регулювання, має

прямий вплив на весь процес виховання.

Оскільки право, яке, як і інші соціальні норми, є сукупністю, системою правил поведінки, встановлених такими, які охороняються державою, та впливає на регулювання суспільних відносин, можемо вважати, що змістом права є упорядкована, логічна струнка правова система норм, що закріплені у нормативно-правових актах.

Слід зазначити, що факт правової врегульованості громадських відносин, спосіб правового на них впливу, різноманітні заборони і порушення – усе це оптимізує процес формування правової грамотності і здійснюється в рамках правового виховання особистості, прийняття суб'єктом норм, принципів права так, щоб вони стали його власною системою уявлень про світ. Зміст правової грамотності людини є засвоєння загальних знань про право, правову культуру, що впливає на формування навичок регулювання своєї поведінки на основі правових норм.

М.Урбан зазначає, що високий рівень правової грамотності школярів у чеській системі освіти виявляється у оволодінні ними основами юридичних знань, у повазі до закону, права, у свідомому дотриманні норм права, у розумінні соціальної, юридичної відповідальності, у нетерпимості до правопорушень, боротьби з ними. Прийняття норм права школярами здійснюється у процесі засвоєння ними культурних орієнтирів та вимог, системи цінностей та зразків правової поведінки [11, с.181].

Аналіз результатів наукових досліджень українських та чеських науковців дає підстави визначити, що на процес формування правової грамотності та позитивного типу правосвідомості й правової культури школярів впливають такі фактори:

- характер виховання та моральний клімат у сім'ї, законслухняна поведінка батьків [3; 4];
- якісний рівень виховання та навчання в освітніх установах різного типу та виду, у тому числі закріплення та розвиток у школярів основ правосвідомості (вдосконалення змісту навчання школярів теоретичним основам права, активізація позанавчальної діяльності школярів) [1; 6];
- поширення та використання доступних для сприйняття інформаційних матеріалів, що формують

правову грамотність та правосвідомість населення, у друкованому, електронному, аудіовізуальному та іншому вигляді, а також за допомогою засобів масової інформації, інтеграція діяльності соціальних інститутів, що займаються проблемами правової освіти та виховання [11; 12].

Чеські вчені наголошують [10; 12], що досягнення таких результатів може бути забезпечено на основі врахування наступних умов: залучення належним чином підготовлених фахівців, достатня кількість високоякісного викладання, відповідний відбір та презентація обраних правових ситуацій, активна участь у навчанні та взаємодії з учнями, залучення представників та засновників школи до правовиховної діяльності.

Підвищення правової грамотності чеських школярів вимагає комплексного підходу: зміна змісту та методів навчання; посилення професійного розвитку вчителів з правових питань, акцентування уваги на рівень доступності навчальних матеріалів (підручники, Інтернет технології), впровадження зарубіжного досвіду розвитку правової грамотності учнів у школі активне застосування інноваційних методів навчання (імітаційних, інтерактивних, ситуаційних та інших), що спрямовані на розвиток активного та усвідомленого громадянства [12].

Зміст правової грамотності в чеському освітньому просторі відображається в освітніх програмах та інформаційно-просвітницьких проєктах, які дуже часто є загальнонаціональними. Так, з 2018 року в Чехії з метою підвищення правової свідомості Чеська асоціація адвокатів (САК – Чеська адвокатська комора, <https://www.cak.cz/>) впроваджує проєкт «Адвокати в школах». У цьому проєкті беруть участь кваліфіковані юристи з усієї країни, які відвідують початкові та середні школи, де проводять активну просвітницьку діяльність за різними правознавчими темами, що позитивно впливає на підвищення правової обізнаності учнів. Наприклад, навчальною програмою проєкту запропоновані актуальні теми для дискусій, освітніх діалогів, тренінгів для учнів початкових та середніх шкіл [12].

Теми, які САК обрав для інформаційно-просвітницького проєкту, представлено в Таблиці 1.

Таблиця 1

Правова тематика просвітницьких заходів САК у школах Чехії

Назва теми	Змістові поняття
Хто і як створює право	вибори, парламент, закони, Збірник законів.
Людина має права та обов'язки	Конституція, Хартії, правові норми, мораль.
Що я хочу, що я можу, що я не можу	вибори, свобода, відповідальність, обов'язок, свобода договору, право сказати Ні.
Сім'я – це фундамент держави	все починається і закінчується в сім'ї – якщо вона не працює, закон мало що виправить, він втручається лише в найскладніші випадки.
Дитина та її права	право участі, права та обов'язки, почергове виховання, батьківська відповідальність тощо
Людина як соціальна істота	парадокс свободи, що починається і закінчується там, де вона стикається зі свободою іншої людини, роль обов'язку та його узгодженість із правовими нормами.
Правові зобов'язання	як укладаються договори, як уникнути боргів, як забезпечити виконання права.
Трудове право	вікові обмеження, контракти, вказівки керівництва, відповідальність, збитки, умови праці неповнолітніх.
Адміністрування та управління	паспорт та посвідчення особи, реєстрація транспортних засобів.
Кримінальна відповідальність	вікові обмеження, покарання.

Джерело: систематизовано автором на основі [САК. URL: <https://www.cak.cz>]

Розвиток правової грамотності передбачає передачу учням базових правових знань та навчання їх ефективному практичному застосуванню. Відповідно, метою правового навчання в Чехії є формування у молодого людини сприятливого підґрунтя для розвитку особистості [9].

Ознакою правової поведінки, що відповідає духу та змісту права, важливою умовою формування правової свідомості, що дозволяє не тільки сприймати правову інформацію, а й закріплювати вміння та навички її використання у реальному житті, є права активність учнів [5]. Для успішного підвищення рівня правової грамотності молоді необхідна всебічна робота з молодими людьми не лише на рівні ознайомлення, а й на більш глибокому просвітницькому рівні.

Висновки. З огляду на нові, сучасні завдання, поставлені перед європейським суспільством щодо роз-

витку правового демократичного соціального середовища, потрібно звертати більшу увагу на навчання школярів основам правової грамотності та формуванню їх правової культури. Змістом такої діяльності є інформаційно-просвітницькі заходи, які передбачають поглиблення правових знань, навичок та формування умінь застосування у практичній діяльності, що сприяє проявам правових цінностей та правової грамотності, де школярі не лише навчаються, а й мають можливість продемонструвати свої досягнення, безпосередньо взаємодіяти з питань вивчення досвіду правової діяльності. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні розвитку позитивних тенденцій та використання потенціалу інноваційної активності молоді в інтересах творення та громадянського служіння, що може бути стійким лише при створенні адекватної системи участі держави та суспільства у процесах правової соціалізації молоді.

Конфлікт інтересів. Автор підтверджує відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувались при написанні цієї роботи.

Список використаної літератури

1. Бойко Д.М. Психологічні умови формування правової культури старшокласників: дис... канд. психол. наук: 19.00.07. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2005. 211 с.
2. Загрева В.Я. Правова культура старшокласників загальноосвітніх шкіл та інтернатів. Проблеми педагогічних технологій. 2002. Вип.3. С.196–202.
3. Кашчук М.Г. Правове виховання старшокласників у виховній роботі загальноосвітньої школи (друга половина ХХ століття): дис. канд. пед. наук: 13.00.01. Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Дрогобич, 2016. 249 с.
4. Товканець О.С. Формування правосвідомості учнів ПТУ у процесі правового виховання. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2012. Вип.25. С.209–211.
5. Філософія правового виховання: навч. посіб. / А.П.Гетьман, О.Г.Данильян, О.П.Дзьобань та ін.; за ред. А.П.Гетьмана, О.Г.Данильяна. Харків: Право, 2012. 248 с.
6. Bělecký Z., Hausenblas O., Hučínová L., Kabeláčová I., Kargerová J., Košťálová H., Krejčíříková I., Lisnerová R., Miková Š., Palečková J., Procházková I., Stang J., Straková J. Klíčové kompetence v základním vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 75 s. URL: <https://sancedetem.cz/publikace/klicove-kompetence-v-zakladnim-vzdelavani>
7. Belz H., Siegrist M. Klíčové kompetence a jejich rozvíjení. Východiska, metody, cvičení a hry. Praha: Portál, s.r.o., 2009. 376 s. URL: https://www.researchgate.net/publication/39820946_Klicove_kompetence_a_jejich_rozvijeni_vychodiska_metody_cviceni_a_hry?
8. Čapek R. Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod. Praha: Grada. 2015. 604 s. URL: https://www.knihydaniela.cz/book-preview-160017.pdf?srsltid=AfmBOorMA2pOiFwgLDm8WezSj1k8YI-tBPiIFnIE_eDaDTs_SbDKZ2V
9. Gramotnost. Academic Dictionary of Contemporary Czech. 2024. URL: <https://www.slovníkcestiny.cz/heslo/gramotnost/0/45605>.
10. Kvalita a efektivita vzdělávání a vzdělávací soustavy. Výroční zpráva České školní inspekce, 2019. 678 s. URL: https://www.esicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF_el_publicace/V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD%20zpr%C3%A1vy/VZ-CSI-2018-2019.pdf
11. Urban M. Efektivní strategie formování právního vědomí středoškolských studentů: případy z praxe. Praha: Leges, 2013. 280 s.
12. Zlámal J., Bellová J., Haluza J., Rubáš S. Občanský a společenskovední základ. 4 vyd. Prostějov: Computer Media, 2022. 116 s.

References

1. Boiko, D.M. (2005). *Psychologichni umovy formuvannia pravovoi kultury starshoklasnykiv* [Psychological conditions for the formation of legal culture of high school students] (Unpublished candidate dissertation). Kyiv. [in Ukrainian].
2. Zahreva, V.Ia. (2002). Pravova kultura starshoklasnykiv zahalnoosvitnikh shkil ta internativ [Legal culture of high school students of comprehensive schools and boarding schools]. *Problemy pedahohichnykh tekhnolohii*, 3, 196–202. [in Ukrainian].
3. Kashchuk, M.H. (2016). *Pravove vykhovannia starshoklasnykiv u vykhovnii roboti zahalnoosvitnoi shkoly (druga polovyna XXI stolittia)* [Legal education of high school students in the educational work of a comprehensive school (second half of the 20th century)] (Unpublished candidate dissertation). Drohobych. [in Ukrainian].
4. Tovkanets, O.S. (2011). Formuvannia pravovidomosti uchniv PTU u protsesi pravovoho vykhovannia [Formation of legal awareness of vocational school students in the process of legal education.]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: «Pedagogy. Social Work»*, 25, 209–211. [in Ukrainian].
5. Hetman, A.P., Danylian, O.H., Dzoban, O.P., Hetman, A.P., & Danylian, O.H. (Eds.). (2012). *Filosofia pravovoho vykhovannia* [Philosophy of legal education]. Pravo. [in Ukrainian].
6. Bělecký, Z., Hausenblas, O., Hučínová, L., Kabeláčová, I., Kargerová, J., Košťálová, H., Krejčíříková, I., Lisnerová, R., Miková, Š., Palečková, J., Procházková, I., Stang, J., & Straková, J. (2007). Klíčové kompetence v základním vzdělávání. Výzkumný ústav pedagogický v Praze. <https://sancedetem.cz/publikace/klicove-kompetence-v-zakladnim-vzdelavani> [in Czech].
7. Belz, H., & Siegrist, M. (2009). *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení Východiska, metody, cvičení a hry* [Key competencies and their development]. Praha: Portál, s.r.o. https://www.researchgate.net/publication/39820946_Klicove_kompetence_a_jejich_rozvijeni_vychodiska_metody_cviceni_a_hry? [in Czech].

8. Šapek, R. (2015). *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod* [Modern didactics: a lexicon of teaching and assessment methods]. Grada. https://www.knihydaniela.cz/book-preview-160017.pdf?srsIid=AfmBOorMA2pOiFwgLDm8WezSj1k8Y1-tBPilFnlE_eDaDTs_SbDKZ2V [in Czech].
9. Gramotnost. Academic Dictionary of Contemporary Czech. (2024). <https://www.slovníkcestiny.cz/heslo/gramotnost/0/45605> [in English].
10. Kvalita a efektivita vzdělávání a vzdělávací soustavy [Quality and efficiency of education and the education system] (2019). Výroční zpráva České školní inspekce. https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF_el._publikace/V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%AD%20zpr%C3%A1vy/VZ-CSI-2018-2019.pdf
11. Urban, M. (2013). *Efektivní strategie formování právního vědomí středoškolských studentů: případy z praxe*. [Effective strategies for forming legal awareness of high school students]. Leges. [in Czech].
12. Zlámal, J., Bellová, J., Haluza, J., & Rubáš, S. (2022). *Občanský a společenskovední základa* [Civics and social science foundation. Computer Media. [in Czech].

Рукопис надійшов: 27.02.2026

Перше рішення: 30.03.2026

Доопрацьовано (раундів: 1): 09.04.2026

Прийнято до друку: 21.04.2026

Опубліковано онлайн: 30.04.2026

Havrynets Arsen

PhD Student in the specialty 011 «Educational and Pedagogical Sciences»
Department of Pedagogy of Preschool, Primary Education and Educational Management
Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine

CONTENT ASPECTS OF LEGAL LITERACY OF STUDENTS IN THE CZECH SCHOOL SYSTEM

Abstract. The relevance of the study is determined by the fact that modern society is increasingly aware of its dependence on the quality of legal education, since the level and system of legal knowledge significantly affect the efficiency of human activity in society. The purpose of the article is to substantiate the content aspects of ensuring legal literacy and identify the features of the development of students' legal awareness in the Czech school system. Scientific research methods applied: studying scientific research to clarify theoretical information on the development of students' legal literacy in educational institutions in the Ukrainian and Czech educational spaces; systematization – to identify the peculiarities of legal literacy development; prognostic – to determine the prospects for the development of legal literacy and legal competence; generalization – to formulate conclusions. The definition of «legal literacy» has been formulated as the ability to understand, apply, and effectively use legal concepts, principles, and norms in various situations and environments, as well as the ability to think critically, analyze, and interpret legal information. It is found that the improvement of legal literacy of Czech schoolchildren is carried out based on a comprehensive approach: changing the content and methods of teaching; strengthening the professional development of teachers; reviewing the availability of educational materials (textbooks, Internet technologies); studying and implementing foreign experience in developing students' legal literacy at school, active use of innovative teaching methods (simulation, interactive, situational, and others). The components of the content of legal literacy are knowledge, skills and attitudes and values, that is, understanding the level of correspondence between the law and people's ideas about legally correct behavior, the degree of actual participation of people in situations regulated by law, as well as ideas about the admissibility of going beyond the legal field, personal responsibility for observing rights, the need to protect rights, the possibility of violating the law, etc.

Keywords: legal literacy, Czech Republic, legal awareness, legal culture, educational process.